

(/)

🏠 (/)

> Vikingetid og Middelalder (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/vikingetid-og-middelalder-13-13-13-13>)

> Bøger (<http://www.historie-online.dk/boger>) > Anmeldelser (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5>)

> Mørkets skabninger

← Forrige artikel (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/vikingetid-og-middelalder-13-13-13-13/asmild-kirke-og-kloster>)

Mørkets skabninger

Kategori: Anmeldelser

Visninger: 376

Del artikel: **f** ([https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-](https://www.facebook.com/sharer/sharer.php?u=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/vikingetid-og-middelalder-13-13-13-13/moerkets-skabninger)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/vikingetid-og-middelalder-13-13-13-13/moerkets-skabninger](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/vikingetid-og-middelalder-13-13-13-13/moerkets-skabninger)) **t**

(<https://twitter.com/home?status=.> Aktiviteten kan ses på [http://www.historie-](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/vikingetid-og-middelalder-13-13-13-13/moerkets-skabninger)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/vikingetid-og-middelalder-13-13-13-13/moerkets-skabninger](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/vikingetid-og-middelalder-13-13-13-13/moerkets-skabninger)) **in**

([http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-](http://www.linkedin.com/shareArticle?mini=true&url=http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/vikingetid-og-middelalder-13-13-13-13/moerkets-skabninger&title=)

[online.dk/boger/anmeldelser-5-5/vikingetid-og-middelalder-13-13-13-13/moerkets-](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/vikingetid-og-middelalder-13-13-13-13/moerkets-skabninger&title=)

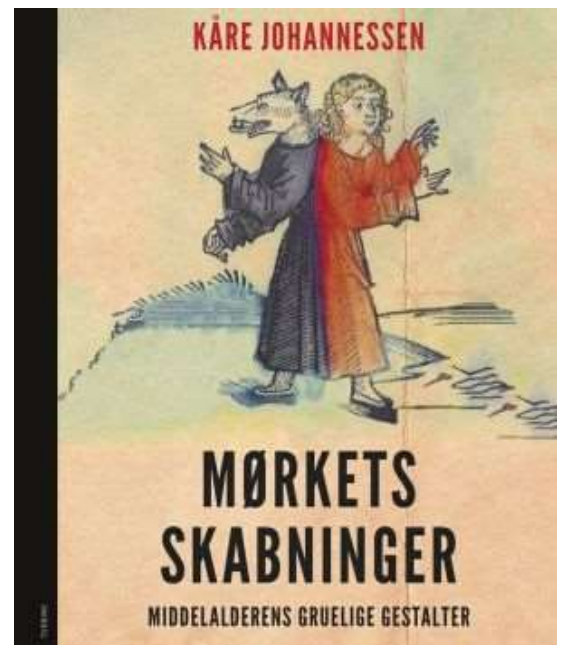
[skabninger&title=\)](http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/vikingetid-og-middelalder-13-13-13-13/moerkets-skabninger&title=)

Kaare Johannessen

Mørkets skabninger. Middelalderens gruelige gestalter

Turbine Forlaget 2021, 200 sider, 349,95 kr.

En af kongerigets store historieformidlere, Kaare Johannessen, er endnu engang på banen med en ny bog skrevet i forfatterens vanlige humoristiske og løsslupne stil. Det er intet mindre end Johannessens tredje udgivelse fra Turbine Forlaget inden for de sidste to år! Bøgerne er klart beslægtede og hver især en del af Johannessens projekt om at gøre middelalderens verden begribelig for nutidens mennesker. Først og fremmest handler det for Johannessen om at få rammet en træpæl igennem den bedagede opfattelse af middelalderen som udelukkende mørk og trist, så den ligesom middelalderen gengangere aldrig igen vil rejse sig fra graven. Som Johannessen allerede har vist i de to forgående udgivelser, var middelalderen nemlig fyldt med drama, store personligheder, magtkampe, sex og fest og farver. Men middelalderen var også mørke og frygt, og det er de væsner som middelalderens mennesker frygtede og forestillede sig befolkede mørket – disse mørkets skabninger – som er genstand for denne bog.

I dag er vi hurtige til at kalde fortidens tro på spøgelse, varulve, vampyrer, lygtemænd og nisser for det rene overtro, men for middelalderens mennesker var deres eksistens lige så virkelig som eksistensen af køer, grise og får.

Johannessens ærinde med bogen er således dels at give læseren forklaringer på, hvorfor man troede på disse væsner, dels, og måske vigtigst, at vise os at middelalderens tro og overtro også kan fortælle os noget om os selv og vores egen tid. Altså fungere som et spejl eller et prisme til at se vores samtid igennem. "Samlet set er de [væsnerne] nemlig en vigtig brik i forståelsen af vores fortid – og dermed også vores nutid", som Johannessen formulerer det på side 9.

Bogen er opbygget som en systematisk gennemgang af de forskellige væsner, der var en del af middelalderens forestillingsverden. Kapitlerne myldre med store og små historier om alt fra hvileløse gengangere og liderlige zombier til den dødsvarslende, trebenede Helhest. Den systematiske gennemgang bevirker dog, at bogen i hvert fald på denne forfatter forekommer fragmentarisk. Vist er der referencer mellem kapitlerne, og der er et vist slægtskab mellem enkelte af de kapitelbærende væsner. Men den kommer alligevel til at fremstå som et værk af mere leksikalsk karakter, end jeg tror forfatteren har haft i sinde.

Der er dog også pointer, som går på tværs af de fleste af bogens kapitler. En af de væsentligste er, at Johannessen i stort set hvert kapitel viser, hvordan Romerkirken integrerede selv de mest hedenske væsner i det ordnede system, som udgjorde den kristne verdensforståelse. Således er en del af bogens historier hentet hos middelalderens gejstlige forfattere, der brugte historierne i den kirkelige propaganda. Eksempelvis handler middelalderens spøgelseshistorier først og fremmest om sjæle, som ikke kan få fred pga. uregelmæssigheder omkring deres død. De var simpelthen ikke døde under de rette forhold. Som Johannessen så billedligt formulerer det, var ét af Romerkirkens centrale dogmer: "Extra ecclesiam nulla salus – " der findes ingen frelse uden for kirken"! Var man så uheldig at dø uden at få den foreskrevne sjat olie i panden, med oplæsning af de korrekte foreskrevne latinske fraser og syndernes forladelse samt en reglementeret begravelse i indviet jord, var der lukket for det varme vand. Hvis formalia ikke var i orden, hvis de vedtagne ritualer ikke var korrekt gennemført, smækkede Perleporten i med et brag..."

At mennesker kunne rejse sig fra døden var hævet over enhver tvivl for middelaldermennesket. Det var slået fast med guddommelig autoritet i Bibelen, hvor vi kender historierne om Jesus, der bl.a. vækker den døde Lazarus til live, og ikke mindst historien om Jesu egen genopstandelse, som må siges at udgøre et absolut kerneelement i kristendommen.

Påvisningen af den kristne annektering af hedenske væsner bevirker også, at temmelig mange af bogens historier og eksempler er hentet i den norrøne, den græske og den keltiske tradition, for at vise deres overlevering. Men for af de behandlede væsner findes der faktisk kun ganske få historier – om nogen – fra middelalderen. Derimod genfindes væsnerne i senere tiders folkløse, og Johannessen må derfor fra disse senere eksempler slutte sig til, at de derfor også må have eksisteret i middelalderen, men blot ikke er blevet nedskrevet i denne periode, fordi kirken ikke kunne bruge dem i sin propaganda. Selvom Johannessen formentlig har ret, falder så mange eksempler tidsmæssigt uden for den gængse afgrænsning af middelalderen, at det kommer til at virke som lidt en tilsnigelse at gøre middelalderen til bogens tidsmæssige ramme. I virkeligheden følger Johannessen væsnernes udvikling over en langt længere periode.

En anden anke mod bogen er det enorme geografiske område, forfatteren henter sine eksempler fra. Eksemplerne stammer fra stort set hele det europæiske kontinent, de britiske øer og de nordiske lande. Selvom det nødvendigvis må være sådan pga. kildesituationen, hvis man vil beskrive de mange væsner i den tidsmæssige ramme middelalderen udgør, så bevirker det, at man som læser har svært ved helt at overskue, hvor repræsentative de enkelte eksempler er for f.eks. Danmark. Eller Østrig eller et helt tredje land. I bogens fremstilling og opremsning af eksempler bliver forestillingen om væsnerne nærmest paneuropæiske. Selvom forfatteren gør en del ud af at stedfæste eksemplerne savner jeg alligevel mere klarhed i forhold til udbredelse og regionale variationer i de enkelte forestillinger.

Men var de så mere tossede og overtroiske i middelalderen, end vi er i dag? Ifølge Johannessen er svaret på den ene side selvfølgelig ja. Med vores rationelle tankegang, og de videnskabelige landvindinger er vi markant bedre oplyste og vidende om naturfænomener og meget andet end middelaldermennesket. Men på den anden side udvikler vores viden sig stadig hele tiden. Som man i middelalderen lyttede til datidens ubestridte autoritet, Romerkirken, lytter vi også til vor tids autoriteter inden for videnskaben. En videnskab, som vel at bemærke hele tiden er i udvikling. Så hvad der er sandt i dag, er måske en vildfarelse i morgen. Samtidig lever historier og overbevisninger, der ikke lader sig bevise i bedste velgående i dag i form af konspirationsteorier i diverse afstøbninger.

Konspirationsteorierne er for nutidens mennesker blevet, hvad monstrene var for fortidens mennesker: et udtryk for vores største frygt.

Med bogen om middelalderens overnaturlige væsner har Johannessen begået endnu en overskuelig, læseværdig og sjov bog, om end den ikke helt når de to foregående udgivelsers niveau. Bogen er udstyret med en lang række fine illustrationer, bl.a. et billede af en basilisk (et fabeldyr sammensat af halvt hane og halvt slange). Når jeg lidt drillende fremhæver netop dette billede, er det fordi Johannessen i sin indledning skriver: "I denne bog vil man lede forgæves efter pagasus'er, griffe, kimærer og harpy'er". Men alligevel sniger flere af disse fabeldyr ind i bogens kapitel 9 "Rapport fra overdrevet". Endelig kan jeg med glæde konstatere, at Johannessen har lyttet hjertesukket i anmeldelsen af "Magt og mennesker i Danmarks middelalder". Mørkets skabninger er således både udstyret med litteraturliste og noteapparat, så den kritiske eller blot interesserede læser kan gå forfatteren efter i sømmene og finde inspiration til videre læsning. Tak for det.

Ligeledes anmeldt på historie-online.dk af samme forfatter:

Lyst og lidenskab i middelalderen (historie-online.dk) (/boger/anmeldelser-5-5/vikingetid-og-middelalder-13-13-13-13/lyst-og-lidenskab-i-middelalderen)

Magt og mennesker i Danmarks Middelalder (historie-online.dk) (/boger/anmeldelser-5-5/vikingetid-og-middelalder-13-13-13-13/magt-og-mennesker-i-danmarks-middelalder)

[[Historie-online.dk](http://historie-online.dk), den 12. januar 2022]

← **Forrige artikel** (<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/vikingetid-og-middelalder-13-13-13-13/asmild-kirke-og-kloster>)

SE RELATEREDE ARTIKLER

KORSTOGENE

(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/vikingetid-og-middelalder-13-13-13-13/korstogene>)

OLDTIDSSAGAERNE BD. 6

(<http://www.historie-online.dk/boger/oldtidssagaerne-bd-6>)
(<http://www.historie-online.dk/boger/anmeldelser-5-5/vikingetid-og-middelalder-13-13-13-13/vester-egesborg>)